

مقدمه

در دنیای کنونی، رویدادها و آسیب‌های گوناگون اجتماعی، محیطی، روانی و خانوادگی به وقوع می‌پیوندد که سلامت انسان را به مخاطره می‌اندازد؛ آسیب‌هایی که گاه جسم و روان و گاه زندگی مادی و معنوی انسان را تهدید می‌کند. از این رو، شناخت آسیب‌ها و پی بردن به عوامل امنیت‌آفرین از اهمیت بسزایی برخوردار است. در سلسله مباحث روان‌شناسی، «امنیت» جایگاه ویژه‌ای دارد (مزلو، به نقل از: شولتز و شولتر ۱۳۸۹، ص ۳۴۹). در سلسله نیازهای خود، امنیت را دومین نیاز اساسی انسان می‌داند و آن را پایه بسیاری از نیازهای بشری به‌شمار می‌آورد. بالبی (کاپلان، سادوک ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۱۸۴)، یکی از پایه‌های سلامت روانی را دلبستگی ایمن در کودکی می‌داند. رفع اضطراب یا ترس نوزاد، ضرورتی بنیادین برای رشد دلبستگی و احساس امنیت است. اریکسون (شولتز و شولتر، ۱۳۸۹، ص ۲۵۳-۲۵۴)، نقش امنیت و محبت را در سال اول زندگی تضمین‌کننده رشد اعتماد در کودک می‌داند.

در آموزه‌های دینی، امنیت جایگاه ویژه‌ای دارد؛ سنگ‌بنای کعبه، برای ایجاد امنیت است؛ از این رو، ابراهیم خلیل از خداوند تقاضا می‌نماید کعبه را سرزمین امن قرار دهد: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ (ابراهیم: ۳۵)، زمانی که ابراهیم گفت: پروردگارا! این شهر [مکه] را شهر امنی قرار ده. خداوند نیز با اجابت دعای ایشان، این سرزمین را امن قرار داد: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا﴾ (عنکبوت: ۶۷)؛ آیا ندیدند که ما حرم امنی (برای آنها) قرار دادیم. امنیت یکی از مهم‌ترین وعده‌هایی است که در سایه حکومت جهانی تحقق می‌یابد: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ... وَ لِيَبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ حَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾ (نور: ۵۵)؛ خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای

شایسته انجام داده‌اند وعده می‌دهد که قطعاً آنان را وارثان زمین خواهد کرد... و ترسشان را به امنیت و آرامش مبدل خواهد ساخت. در آیه دیگری، آرامش و امنیت روانی، از مهم‌ترین کارکردهای یاد خدا ذکر شده است: ﴿أَلَا يَذُكُرُ اللَّهُ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (رعد: ۲۸)؛ تنها با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد. همچنین، در روایات اهل بیت علیهم‌السلام، امنیت جایگاه ویژه‌ای دارد. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «نِعْمَتَانِ مَكْفُورَتَانِ الْأَمْنُ وَالْعَافِيَةُ» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۸، ص ۱۷۰)؛ دو نعمت‌اند که قدر آنها شناخته نمی‌شود: امنیت و عافیت. در روایت دیگری، امنیت را از سه نیاز اساسی انسان برمی‌شمارد: «ثَلَاثَةٌ أَشْيَاءُ يَخْتَاجُ النَّاسُ طَرَأًا إِلَيْهَا الْأَمْنُ وَالْعَدْلُ وَالْخِصْبُ» (همان، ج ۷۵، ص ۲۳)؛ سه چیز است که همه مردم به آن نیاز دارند؛ امنیت، عدالت، فراوانی. بنابراین، شناخت عوامل امنیت‌آفرین در آموزه‌های دینی و روان‌شناسی، از اهمیت بسزایی برخوردار است.

تحقیقات متعددی در ابعاد گوناگون امنیت از دیدگاه آموزه‌های دینی صورت گرفته است. اخوان کاظمی (۱۳۸۹)، در مقاله «امنیت و ابعاد و سازوکارهای تأمین آن در روایات» به این نتیجه رسیده است که هرگونه ناامنی در هر عرصه‌ای به بی‌ایمانی و صفات متقابل ایمان مثل شرک و کفر و ظلم برمی‌گردد. بهرامی (۱۳۸۲الف)، در مقاله «امنیت فردی در نظام حقوقی قرآن»، امنیت فردی را در دو حیطه دنیا و آخرت بحث کرده و امنیت دنیوی را شامل امنیت جان، عقیده، بیان، آبرو و مال انسان‌ها دانسته است. دری نجف‌آبادی (۱۳۷۹)، امنیت را از دیدگاه امیرالمومنین علیه‌السلام مطرح کرده است. وی معتقد است: مقوله امنیت، اعم از امنیت فردی، اجتماعی، داخلی و بین‌المللی یکی از مقولات ریشه‌ای در تعریف و شاخصه‌های حکومت اسلامی است. بهرامی

هرچه از شئون زندگی مولی علیه که قابل واگذاری است، تنها ولی می‌تواند آن را عهده‌دار شود؛ مانند ولیّ میت. یعنی همان‌طوری که میت قبل از مرگش می‌توانست به ملاک مالکیت انواع تصرفات را در اموال خود بکند، ولیّ او در حال مرگ او می‌تواند به ملاک وراثت آن تصرفات را بکند و همچنین ولیّ صغیر با ولایتی که دارد می‌تواند در شئون مالی صغیر اعمال تدبیر نماید. همچنین، ولیّ نصرت که می‌تواند در امور منصور و دفاع و تقویتش تصرف کند. همچنین، خدای تعالی که ولیّ بندگانست است و امور دنیا و آخرت و امر دین آنها را تدبیر می‌نماید، وسایل هدایتشان را فراهم می‌کند؛ داعیان دینی به‌سوی آنان می‌فرستد و توفیق و یاری خود را شامل حالشان می‌کند. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اهل بیت علیهم‌السلام ولیّ مؤمنین‌اند؛ چون از طرف پروردگار، دارای منصبی هستند که در بین مؤمنین حکومت می‌کنند و در امورشان تصرف می‌کنند و له و علیه آنها قضاوت می‌نمایند (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۶، ص ۱۳). با مراجعه به استعمالات آیات و روایات، همین معنا برای ولایت استخراج می‌شود. اما مقصود از ولایت‌پذیری، اعم از اعتقاد است؛ بلکه هم اعتقاد و هم لوازم همه‌جانبه این اعتقاد لحاظ می‌شود. بنابراین، ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام به معنای پذیرش قرابت خاصی (پذیرش همه‌جانبه ولی در شناخت، عواطف و رفتار) است که متضمن تصرف، تدبیر و مالکیت انسان کامل است تا بر اساس توانمندی‌های ویژه خود، شئون موردنیاز مؤمنان را تدبیر کند.

مؤلفه‌های اساسی ولایت‌پذیری

با بررسی آیات و روایات، به دست می‌آید که ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام دارای سه مؤلفه اساسی است. کسارکردهای ولایت‌پذیری مبتنی بر تحقق مؤلفه‌های مذکور است:

(۱۳۸۲ب)، امنیت ملی را در آینه آیات قرآن مورد بررسی قرار داده، امنیت ملی را در گرو امنیت دینی، نظامی و اقتصادی دانسته است. میرزا محمدی و رسولی (۱۳۸۹)، تربیت ولایتی را مطالعه نموده و آن را به‌عنوان اصلی‌ترین مبنای تربیت دینی ارزیابی کرده‌اند. اما به نظر می‌رسد تاکنون ارتباط بین ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام و امنیت فردی مورد مطالعه قرار نگرفته است. از این‌رو، این نوشتار، با تحلیلی روان‌شناختی در آموزه‌های دینی، تأثیر ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام بر امنیت فردی را مورد بررسی قرار می‌دهد و درصدد پاسخ به این پرسش است که چگونه ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام موجب امنیت فردی می‌شود؟

مفهوم ولایت

لغت‌نامه‌ها برای «ولایت» استعمالات بسیاری (اعم از حقیقت و مجاز) ذکر کرده‌اند؛ مثل: دوست، اختیاردار، هم‌پیمان، همسایه، پیرو، داماد، ناصر، خویش (قرب)، و باران پی در پی (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۸، ص ۳۶۵؛ ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۴۰۶-۴۰۷). اما راغب اصفهانی معنای لغوی «ولاء» و «توالی» را چنین می‌داند: حاصل شود دو چیز یا بیشتر، از یک جنس و بدون اینکه چیزی از غیر آن جنس حایل شود. گاهی این لفظ به‌طور استعاره و مجاز در «قربی» استعمال می‌شود که آن قرب از جهات نصرت، نسبت، دوستی، مکان و اعتقاد حاصل می‌گردد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۸۸۵). علّامه طباطبائی با استناد به معنای مذکور می‌فرماید: «از معنای ولایت در موارد استعمالش، به دست می‌آید که ولایت عبارت است از یک نحوه قربی که باعث و مجوز نوع خاصی از تصرف و مالکیت و تدبیر می‌شود؛ لذا قال ابن‌الاثیر: و کأنّ الولاية تُشعر بالتدبير و القدره؛ ولایت به تدبیر و قدرت اشعار دارد. بنابراین، لازمه این قرب این است که برای ولی قربی باشد که برای غیر او نیست. پس

۱. مؤلفه شناختی

شناخت ولی خدا و خلیفه الهی، اولین جزء ولایت پذیری است. در آیه «أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (یونس: ۶۲)، «اولیاء الله»، ولایت رسول خدا و اهل بیتش تفسیر شده است (دیلمی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۱۴۱). در روایات، شرط تحقق ایمان، شناخت خدا و رسول و اهل بیت، از جمله امام زمان (عج)، ذکر شده است (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۱۸۰). نیز شناخت اهل بیت، مقدمه شناخت خدا بیان گردیده است (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۰۸). در تفسیر آیه «مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا» (نمل: ۸۹)، «حسنه»، شناخت ولایت و محبت اهل بیت معرفی شده است (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۱۸۵). نیز شناخت امام از واجبات شمرده شده (همان، ص ۱۸۰) و مرگ افرادی که شناختی از امام زمانشان ندارند، مرگ جاهلی توصیف شده است (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۸۹-۹۰).

۲. مؤلفه عاطفی

محبت و عشق ورزیدن به ولی خدا، دومین مؤلفه ولایت پذیری است. این مؤلفه در ریشه لغوی «ولی» نهفته است. قرآن کریم می فرماید: «قُلْ لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» (شوری: ۲۳). «قربی»، اهل بیت هستند که مزد رسالت پیامبر ﷺ دوستی و محبت به ایشان ذکر شده است (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۸، ص ۶۶). اساس و بنیان اسلام، حب اهل بیت معرفی شده (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۴۶) و دوستی با اهل بیت در راستای دوستی با خدا ذکر شده است (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۰۸). البته در کنار حب اهل بیت، بغض به دشمنان ایشان هم شرط اساسی است (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۴، ص ۵۷۹).

۳. مؤلفه رفتاری

سومین مؤلفه ولایت پذیری، مؤلفه رفتاری است. این مؤلفه خود شامل دو بخش می شود:

الف) پیروی از دستورات ولی خدا: قرآن کریم، اطاعت از اهل بیت را بر مؤمنان واجب دانسته است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَطِيعُوا الْأَمْرَ مِنْكُمْ» (نساء: ۵۹). نیز در روایات متعددی، شرط ولایت پذیری اهل بیت، پیروی از دستورات آنان و دوری از نواهی ایشان توصیف شده است (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶۷، ص ۱۰۰؛ صدوق، ۱۳۶۲، ص ۶۲۶). همچنین رضایت خداوند و گشایش امور بعد از شناخت، اطاعت از امام ذکر شده (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۱۸۶) و شرط تحقق نصرت و یاری امام معصوم، انجام واجب و ترک حرام دانسته شده است (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۵۴).

ب) توسل، تمسک و یاری خواستن از اهل بیت: مؤلف تفسیر البرهان در ذیل آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ السَّبِيلَ» (مائده: ۳۵)، می نویسد: «قال امیرالمؤمنین عليه السلام: «أنا وسيلته؛ یعنی وسیله در خانه خدا من (و فرزندانم) هستم» (بحرانی، ۱۴۱۶ق، ج ۲، ص ۲۹۲). در روایات فراوانی توسل به اهل بیت عليهم السلام و طلب شفاعت از ایشان، مورد تأکید قرار گرفته است (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۹۹، ص ۲۴۹) و شفاعت و رضایت ایشان، شرط تحقق رحمت و نصرت الهی توصیف شده است (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۶-۶۱۷). نیز زیارت قبور ایشان موجب پاکی از گناهان و شفاعت در روز قیامت ذکر شده است (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۴، ص ۵۴۸).

مفهوم امنیت

واژه «امنیت» از آمن: سکون (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۱، ص ۱۴۹)، طمأنینه نفس و رفع خوف (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۹۰) و وحشت و اضطراب (مصطفوی،

امنیت در روان‌شناسی

اکثر مباحث مطرح‌شده پیرامون امنیت، با «والد حمایتگر» پیوند خورده است و نقش نظارتی، حمایتی وی مورد تأکید است. نظریه پردازان امنیت معتقدند: وجود عوامل خطر به‌تنهایی موجب آسیب‌های روانی نمی‌شود، بلکه وجود عوامل خطر، به‌علاوه فقدان عوامل محافظت‌کننده و حمایتگر، موجب بروز آسیب‌های روانی می‌گردد (قره‌باغی و وفایی، ۱۳۸۶). بنابراین، باید نقش عوامل محافظت‌کننده و حمایتگر نیز مورد توجه قرار گیرد.

نقش مادر

مادر در سنین اولیه رشد کودک نقش اساسی دارد. به‌طور کلی، «دلبستگی ایمن»، که اولین بار توسط بالبی مطرح شد، از کیفیت تعامل بین نوزاد و مراقب حکایت دارد. در این میان، سهم مادر به‌طور معناداری برجسته است. مادران نوزادانی که دلبستگی ایمن دارند، مایلند به نحوی باثبات و سریع به پیام‌های نوزادانشان پاسخ دهند، تماس‌های بدنی عاشقانه بیشتری دارند و مراقبت فیزیکی بیشتری از نوزاد به عمل می‌آورند (دبلیو بروکویتز و اچ گریچ، ۱۳۸۶، ص ۱۵۹). توانایی مادر در رفع اضطراب و ترس نوزاد، در رشد دلبستگی و احساس امنیت اهمیت بسزایی دارد (کاپلان و سادوک، ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۱۸۴). کودکی که در نخستین سال‌های زندگی، منبع دلبستگی خویش را از دست می‌دهد، احساس ناامنی را تجربه می‌کند؛ در نتیجه، دنیا را مکانی ناامن و دیگران را موجوداتی غیرقابل اعتماد می‌پندارد. گویی به این باور می‌رسد که دنیا بی‌رحم و دیگران غیرقابل اعتماد هستند (الیاسی، ۱۳۸۴؛ شولتز و شولتز، ۱۳۸۹، ص ۲۵۳-۲۵۴) در مقوله «اعتماد» و «امنیت»، بر نقش مادر در سنین اولیه تأکید می‌کند و معتقد است: اگر مادر نیازهای کودک را به درستی تأمین نماید، احساس امنیت و اعتماد به درستی شکل می‌گیرد.

۱۳۶۰، ج ۱، ص ۱۴۹) گرفته شده است. ما از بین انواع امنیت، درصدد بررسی امنیت فردی هستیم و آن عبارت است از: اطمینان نفس و رفع خوف از همهٔ اموری که سلامت دنیوی (جسمانی، روانی، مالی و معنوی) و اخروی ما را به مخاطره می‌اندازد.

واژه «امن» در آیات و روایات استعمالات مختلفی دارد:

(الف) امن: اطمینان و رفع خوف به خاطر شخص نیرومندی که بتوان به آن تکیه کرد که در آیات و روایات، خدا (قصص: ۳۱)، اهل بیت علیهم‌السلام (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۲۷، ص ۳۰۹) و امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام (همان، ج ۳۹، ص ۲۴۶)، امنیت‌آفرین معرفی شده‌اند.

(ب) امن: اطمینان و رفع خوف به خاطر عمل قوی که بتوان به آن تکیه کرد که در آیات و روایات، ایمان به خدا و روز قیامت و عمل صالح، امنیت‌آفرین معرفی شده‌اند (مائده: ۶۹).

(ج) امن: اطمینان و رفع خوف به خاطر مکان مستحکمی که بتوان به آن تکیه کرد که در آیات و روایات، خانهٔ خدا (بقره: ۱۲۵)، قبور مطهر ابا‌عبدالله الحسین علیه‌السلام (طوسی، ۱۳۶۵، ج ۶، ص ۴۸) و ائمهٔ سامرا علیهم‌السلام (همان، ص ۷۵) امنیت‌آفرین معرفی شده‌اند.

(د) امن: اطمینان و رفع خوف به خاطر قدرت اشیایی که بتوان به آن تکیه کرد که در روایات، تربت قبر امام حسین علیه‌السلام (همان، ص ۹۴) و زمزم (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۷، ص ۱۸) امنیت‌آفرین معرفی شده‌اند.

نتیجه اینکه، از آیات و روایات به دست می‌آید: اطمینان در امن به خاطر نیروی ویژه‌ای است که در شخص یا عمل یا مکان یا شیء خاصی وجود دارد؛ بنابراین، مفهوم امن عبارت است از: «اطمینان و رفع خوف و اضطراب به خاطر تکیه بر نیرو و قدرتی برتر».

نقش پدر

با ورود کودک به سن نوجوانی، پدر نقشی تعیین‌کننده‌تر در تأمین امنیت ایفا می‌کند. حمایت‌ها و نظارت‌های وی، احساس امنیت را می‌پروراند و فقدان پدر، نوجوان را به سوی انواع انحرافات و آسیب‌های جبران‌ناپذیر سوق می‌دهد که این امر، از کمبود نظارت و کنترل نوجوان ناشی می‌شود (مهدوی و میرساردو، ۱۳۸۱؛ ۸-۱؛ Allen & Daly, 2007, p.1-8). نتایج حاصل از پنجاه مطالعه مهم نشان می‌دهد که عدم حضور پدر عامل اساسی بسیاری از جرم و بزهکاری‌هاست. نوجوانان فاقد پدر، در هویت‌یابی با مشکلات بیشتری روبه‌رو هستند و اعتماد به نفس کمتری دارند (همان). تحقیق طولی ۲۵ ساله نشان می‌دهد: هر اندازه نقش تربیتی و نظارتی پدر تقویت شود، فرزندان از امنیت بیشتری برخوردارند. این مسئله ممکن است در آینده این کودکان آثار مثبتی داشته باشد. آمارها نشان می‌دهد که طلاق و اختلافات زناشویی چنین فرزندان کمتری است (یونسی، ۱۳۸۸، ص ۱۶).

نتایج برخی از پژوهش‌ها در ایران نشان می‌دهد که فقدان پدر با آسیب‌های گوناگونی از جمله اختلال بیش‌فعالی، اختلال سلوک، بزهکاری، سوء مصرف الکل و مواد مخدر، افسردگی‌ها، رفتارهای معطوف به خودکشی، اختلالات اضطرابی، اسکیزوفرنیا، درخودماندگی و اختلال‌های خوردن مرتبط است (مکوندی و همکاران، ۱۳۷۷). در تحقیقی در میان ۴۰۰ نفر از نوجوانان فاقد پدر، همبستگی بین فقدان پدر و خودکشی، مصرف مواد مخدر، ترک خانه، سرقت و غیره به دست آمد (مهدوی و میرساردو، ۱۳۸۱). در مجموع، حمایت‌ها و نظارت‌های والدینی در کودکی و نوجوانی، در تأمین امنیت فردی سهم بسزایی دارد.

علی‌رغم اینکه نظارت و حمایت والدین، بسیاری از آسیب‌ها را از فرزندان دفع می‌کند؛ با وجود این، همواره

آسیب‌های گوناگون، امنیت فرزندان را به مخاطره می‌اندازد. از سویی، با آغاز بزرگسالی انسان همچنان در معرض بسیاری از آسیب‌های جسمانی و روانی است و نیازمند حمایتگری توانمند و مراقبی هوشمند است تا با تکیه بر او احساس امنیت کند. این نیاز به قدری قوی جلوه می‌کند که فروید (۱۹۷۳) در کتاب آینده یک پندار آن را به غلط منشأ پیدایش ادیان به‌شمار آورده است: «کودک به خاطر ضعف، وابستگی و احساس ترس، به حمایت پدر نیاز دارد. این احساس درماندگی و آسیب‌پذیری در سراسر عمر همراه با آرزوهای برآورده‌نشده، انسان را وامی‌دارد تا به دنبال جانشین پدر کودکی یعنی پدری نیرومند و زنده و حامی بگردد تا وی را در مقابل ناملایمات و حوادث حمایت کند» (آذربایجانی و موسوی‌اصل، ۱۳۸۷، ص ۴۸-۴۹). گرچه این نکته به‌عنوان دلیل پیدایش ادیان مردود است، ولی می‌تواند نیاز انسان به حامی و سرپرستی نیرومند را در بزرگسالی نشان دهد. حال جای طرح این پرسش است که چگونه می‌توان نیاز ایمنی بزرگسال را تأمین نمود؟ چگونه می‌توان آسیب‌هایی را که والدین قادر به دفع آنها نیستند، از کودکان دفع نمود؟ علم روان‌شناسی، بیشتر بر نقش حمایت‌های اجتماعی و مؤسسات و ارگان‌های مسئول تأکید می‌ورزد، اما با اندک تأملی درمی‌یابیم که این امور به‌تنهایی پاس‌خگوی همه نیازها و دفع آسیب‌های جسمانی و روانی نیست. شاهد بر این مدعا، کثرت آسیب‌های روحی - روانی، علی‌رغم وجود چنین مؤسسات و حمایت‌های اجتماعی در دنیای مدرن امروزی است. پس بهتر است پاسخ به این پرسش را در آموزه‌های ادیان الهی جست‌وجو نمود. بدین منظور، دین مبین اسلام، منصب ولایت را، جعل کرده و پذیرش ولایت ایشان را زمینه‌ساز امنیت فردی و آرامش حقیقی قرار داده است. توجه به این نکته ضروری است که

غمگین می‌شوند. از امیرالمؤمنین علیه‌السلام در مورد تفسیر «اولیاءالله» سؤال شد. حضرت فرمود: ما اهل بیت و یاران ما و پیروان بعد از ما، اولیای خدا هستیم (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۲، ص ۱۲۴). امام هادی علیه‌السلام در «زیارت جامعه کبیره» می‌فرماید: «کسی که به اهل بیت پناهنده شود در امان است» (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳). در کتب ادعیه، در زیارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌خوانیم: «هر کسی به شما توکل کند ایمن خواهد بود» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۹۷، ص ۳۵۰).

۳. برخی دیگر از روایات، ولایت‌پذیری اهل بیت را موجب ایمنی از آسیب‌های دنیوی می‌دانند. در روایتی، امام هادی علیه‌السلام خطاب به یکی از اصحاب می‌فرماید: «ای سهل! برای شیعیان ما به واسطه ولایتی که دارند حفاظ و پناهی است، که اگر به قعر دریاها غوطه‌ور شوند و یا در دل بیابان‌های بی‌آب و علف به میان درندگان و دشمنان از جن و انس راه پیمایند، از خطرها در امان باشند. پس به خدای متعال اتکا کن و در ولایت به ائمه خالص باش، بعد به هر جا خواهی برو و هر مقصدی را که خواهی دنبال نما» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲).

از مجموع روایات استفاده می‌شود که پذیرش ولایت اهل بیت علیهم‌السلام موجب ایمنی از آسیب‌های دنیوی و اخروی می‌گردد و این حکم کلی استخراج می‌شود که «ولایت‌پذیری اهل بیت موجب امنیت است.» اما برای تبیین صحیح بحث، لازم است مسئله و مشکلی که زمینه صدور این دسته از روایات را فراهم آورده، استخراج گردد. بنابراین، این پرسش مطرح می‌شود که مسئله و مشکل مخاطبان چه بوده است که این دسته از روایات با حجم گسترده، از اهل بیت صادر شده است؟ با دقت در حکم کلی (ولایت‌پذیری موجب امنیت است)، به‌ویژه محمول قضیه (امنیت) که در همه روایات ذکر شده است، به مسئله اساسی که زمینه طرح بحث ولایت در آن به وجود

مقصود از «ولی»، انسان کاملی است که زمین از وجود وی خالی نمی‌ماند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۳۸) و سکان‌دار هدایت بشر و دفع خطر و ضرر است و یکی از مهم‌ترین کارکردهای ولایت‌پذیری، تأمین امنیت برای مؤمنان است (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲).

امنیت در پرتو ولایت

آموزه‌های دینی مشتمل بر دو مفهوم «ولایت» و «امنیت» و یا نقیض آن، یعنی عدم ولایت و عدم امنیت، به سه دسته کلی قابل تقسیم است:

۱. برخی روایات پذیرش ولایت اهل بیت علیهم‌السلام را موجب ایمنی از آسیب‌های اخروی می‌دانند. حدیث قدسی معروف می‌فرماید: «ولایت علی بن ابیطالب علیه‌السلام دژ محکم من است و هر کس در این دژ درآید از عذاب در امان خواهد بود» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۴۶). قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا» (فصلت: ۳۰)؛ به یقین کسانی که گفتند: پروردگار ما خداوند یگانه است، سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند که نترسید و غمگین مباشید. در تفسیر این آیه وارد شده است: کسانی که بر ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام استقامت ورزند، لحظه مرگ ملائکه الهی بر آنها فرود می‌آیند و به آنها ندا می‌دهند که ترس و اندوهی به دل راه ندهید (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶، ص ۱۶۶). در حدیث دیگری، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «ولایت من و اهل بیتم امان از آتش جهنم خواهد بود» (همان، ج ۲۳، ص ۲۴۶).

۲. برخی دیگر از روایات، ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام را امنیت‌آفرین می‌دانند، بدون اینکه جهت خاصی را ذکر نمایند. قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» (یونس: ۶۲)؛ آگاه باشید (دوستان و) اولیای خدا، نه ترسی دارند و نه

موردنیازش عاجز است. قرآن کریم به علم اندک انسان تصریح نموده است: «جز اندکی از دانش، به شما داده نشده است» (اسراء: ۸۵). قرآن کریم همچنین به قدرت محدود انسان اشاره کرده و در این باره می‌فرماید: «انسان، ضعیف آفریده شده است» (نساء: ۲۸). نیز در جای دیگری با مثالی، ضعف قدرت انسان را یادآور می‌شود: «هرگاه مگس چیزی از آنها بریاید، نمی‌تواند آن را باز پس گیرند! هم این طلب‌کنندگان ناتوانند، و هم آن مطلوب» (حج: ۷۳). شاهد بر این ادعا این است که با وجود همه پیشرفت‌های مادی بشری، همچنان آسیب‌های گوناگون، امنیت انسان را تهدید می‌کند. بنابراین اتصال به یک منبع دانش و قدرت فراگیر و گسترده ضرورت دارد.

ب. ویژگی‌های جهان خلقت

در جهان خلقت خطرات و آسیب‌های گوناگونی در کمین انسان است؛ آسیب‌هایی که گاه جسم، گاه روح و روان، گاه حیات مادی و گاهی حیات معنوی ما را تهدید می‌کند. در منابع دینی، برخی از این تهدیدها ذکر شده است: «حوادث هولناک و خوف‌آور، گرسنگی، آسیب‌های مالی، جانی (بیماری‌ها، مرگ و میرها) (بقره: ۱۵۵)، درندگان، توفان، گم شدن در بیابان‌ها (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲)، زلزله (زلزال: ۱)، شیاطین از اجنه و انسان (الناس: ۶)، کفر، شرک، نفاق (توبه: ۷۹)، گناه (آل عمران: ۱۶)، مرگ و سكرات آن (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶، ص ۱۶۶)، قیامت (شمس: ۱-۶)، جهنم و عذاب‌های اخروی (سجده: ۱۳-۱۴)» و دیگر خطراتی که در کمین انسان است. بنابراین، می‌توان چنین گفت: از سویی، انسان دارای ضعف‌ها و کمبودهای فراوان است و از سویی دیگر، آسیب‌های فراوانی امنیت وی را تهدید می‌کند که این دو امر انسان را از جهات مختلف آسیب‌پذیر نموده است.

آمده، پی می‌بریم. مسئله فراگیر خوف و اضطراب، ناشی از آسیب‌ها و تهدیدات گوناگون است که امنیت فردی را به خطر انداخته است و این امر، مخاطب را واداشته برای دفع آسیب‌ها به امامان معصوم علیهم‌السلام رجوع نماید. از آنچه گفته شد روشن می‌شود که از منظر متون دینی، نیاز به امنیت اختصاص به دوران کودکی ندارد و با توجه به عوامل مختلف تشدیدکننده و آسیب‌زا، انسان در بزرگسالی هم نیاز به سرپرست دومی دارد که از علم و دانش و قدرت و تدبیر برخوردار باشد تا بتواند این تأثیر را بر جای گذارد. از این رو، خداوند متعال این نعمت بزرگ را در پذیرش ولایت و سرپرستی انبیا و پس از نبی خاتم صلوات‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم تحت عنوان «پذیرش ولایت و سرپرستی امامان علیهم‌السلام» به بشر ارزانی داشته است.

بر این اساس، لازم است انواع تهدیدها و آسیب‌هایی که امنیت انسان را به مخاطره می‌اندازد، یادآور شویم.

آسیب‌شناسی

به منظور شناسایی آسیب‌ها و خطرات فراروی انسان، آگاهی از ماهیت انسان و جهان پیرامون وی، اهمیت بسزایی دارد. از این رو، هر دو بحث را مطرح می‌نماییم:

الف. ویژگی‌های انسان

انسان دارای توانمندی‌ها و ظرفیت‌های وجودی کم‌نظیری است که در نهاد وی به ودیعه گزارده شده است. قرآن کریم می‌فرماید: «ما به انسان کرامت بخشیدیم» (اسراء: ۷۰) و تنها بعد از آیات خلقت انسان است که خالق یکتا، خلقت خویش را تحسین نموده و می‌فرماید: «پس شایسته تکریم و تعظیم است خداوندی که بهترین آفرینندگان است» (مؤمنون: ۱۴). اما انسان با وجود همه استعدادها و توانمندی‌های کم‌نظیر، از درک همه مصالح و مفاسد

سبب‌شناسی

حرّ عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۴، ص ۴۳) و اندوه و غم و وحشت (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۲۲۰). علاوه بر این، محرومیت از پذیرش ولایت، حیات اخروی را به مخاطره می‌اندازد. در «زیارت جامعه کبیره» می‌خوانیم: «هر کس با شما دشمنی ورزد، هلاک خواهد شد و نو مید واقعی کسی است که با شما در پیکار باشد و جهنم در کمین اوست» (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳) «و دشمنی خدا را در پی دارد» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۸، ص ۲۶). بنابراین، منصب ولایت برای تأمین امنیت انسان جعل شده است و تقویت ولایت‌پذیری اهل بیت، موجب تقویت امنیت فردی می‌گردد.

کارکرد آسیب‌ناپذیری

تبیین رابطه بین دو مؤلفه ولایت‌پذیری و امنیت، امری ضروری است. بنابراین، اکنون مجال طرح این پرسش است که چگونه ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام موجب امنیت فردی می‌شود؟ ولایت‌پذیری چه خصوصیتی دارد که باعث ایجاد امنیت می‌گردد؟ با مراجعه به منابع دینی که ارتباط ولایت اهل بیت و امنیت را بررسی نموده‌اند، چند دسته روایت به دست می‌آید که ارتباط امنیت و ولایت را تبیین می‌نماید:

۱) یک دسته از روایات، ولایت اهل بیت علیهم‌السلام را به دژ و قلعه نفوذناپذیر تشبیه کرده‌اند و پذیرش ولایت ایشان را شرط ورود به این دژ محکم می‌دانند. حدیث قدسی، به نقل پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، می‌فرماید: «ولایت امیرالمؤمنین دژ تسخیرناپذیر من است، هر کس در آن وارد شود از عذاب در امان خواهد بود» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۴۶). در حدیث قدسی دیگری، وحدانیت خدا، قلعه نفوذناپذیر توصیف شده که شرط ورود به آن ولایت‌پذیری اهل بیت است (همان، ج ۳، ص ۷) و در روایتی، امیرالمؤمنین علیه‌السلام دژ نفوذناپذیر امت ذکر شده

اکنون، جای طرح این پرسش است که از دیدگاه آیات و روایات مذکور، ترس و اضطراب از کجا نشئت می‌گیرد؟ آیا صرف وجود کمبودها و آسیب‌ها، علت اصلی ناامنی و اضطراب است یا علت، چیز دیگری است؟ با اندکی دقت در زندگی افراد، درمی‌یابیم علی‌رغم ضعف‌های فردی و آسیب‌های خارجی، میزان ترس و اضطراب در شرایط یکسان، متفاوت است؛ در برخی موارد، افراد در شرایط سخت، امنیت و آرامش بالایی را تجربه می‌نمایند. این امر نشان می‌دهد عوامل دیگری نیز دخیل می‌باشند که مورد توجه قرار نگرفته‌اند. علت‌یابی این امر ما را به درمان مسئله و مشکل (ترس و ناامنی) رهنمون می‌سازد. با رجوع به حکم کلی که از روایات به دست آمد (ولایت‌پذیری موجب امنیت است) و با معکوس‌سازی موضوع (ولایت‌پذیری)، به سبب مشکل (بی‌بهره بودن از ولایت) دست پیدا می‌کنیم. با این تبیین که انسان در معرض آسیب، با امتناع از پذیرش ولایت اهل بیت، خود را از پناهگاه امن ایشان محروم می‌سازد. بنابراین، خود را در برابر آسیب‌های گوناگون تنها می‌بیند و این امر آسیب‌پذیری انسان را افزایش می‌دهد و ترس و اضطراب را مضاعف می‌سازد. در منابع روایی، آسیب‌های گوناگونی به سبب امتناع از پذیرش ولایت اهل بیت ذکر شده است. از جمله آسیب‌های جسمانی و مالی می‌توان به صدمات جسمانی (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۲۴۶)، هلاکت (همان، ج ۳۹، ص ۲۶۳)، خشک‌سالی و قحطی (همان، ج ۹، ص ۲۲۶) اشاره کرد. برخی آسیب‌های معنوی نیز عبارتند از: کفر، شرک (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳)، نفاق (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۴۱) و حبط اعمال (همان، ج ۸، ص ۳۰۱). در خصوص آسیب‌های روانی نیز می‌توان این موارد را برشمرد: ترس و هراس (همان، ج ۲۶، ص ۲۵۸)؛

است (همان، ج ۲۶، ص ۲۵۵).

(۲) در برخی روایات، ولایت اهل بیت به کشتی تشبیه شده است که سرنشینان خود را از غوطه‌ور شدن در گرداب هلاکت رهایی می‌بخشد و پذیرش ولایت ایشان، به منزله سوار شدن بر کشتی نجات توصیف شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مثل اهل بیت من، مانند کشتی نوح است. کسی که بر آن سوار شود، نجات می‌یابد و در غیر این صورت غرق خواهد شد» (همان، ج ۲۳، ص ۱۱۹). در زیارت نیمه رجب، اهل بیت راکشتی نجات می‌خوانیم و بر ایشان سلام می‌کنیم (همان، ج ۹۸، ص ۳۴۵).

(۳) در روایات دیگری، ولایت اهل بیت علیهم السلام به عماد و تکیه گاه و ستون محکم تشبیه شده‌اند که انسان با پذیرش ولایت ایشان به تکیه گاهی محکم دست می‌یابد. در برخی از دعاها، اهل بیت به عنوان تکیه گاه و ستون کسانی که تکیه گاهی ندارند، معرفی شده‌اند (طوسی، ۱۳۶۵، ج ۳، ص ۹۶). در روایت دیگری، اهل بیت به عنوان تکیه گاه مؤمنان معرفی شده‌اند (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۲۳، ص ۲۴۵).

(۴) برخی از روایات، ولایت اهل بیت علیهم السلام را به ریسمان محکم الهی تشبیه کرده‌اند که مؤمن با ولایت‌پذیری خود، به این ریسمان محکم چنگ می‌زند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «ما اهل بیت ریسمان خداوندی هستیم که در قرآن می‌فرماید: «به ریسمان الهی چنگ زنید و متفرق نشوید» (همان، ج ۲۴، ص ۸۳). در روایتی امیرالمؤمنین علیه السلام خود را ریسمان الهی می‌داند (همان، ج ۴، ص ۹). در برخی ادعیه، امیرالمؤمنین علیه السلام ریسمان محکم لقب گرفته و بر حضرتش سلام می‌کنیم (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۴، ص ۵۷۰).

(۵) برخی روایات گویای این مطلب هستند که اهل بیت علیهم السلام پدران امت هستند و مؤمن با پذیرش ولایت ایشان، از الطاف پدران ایشان بهره‌مند می‌شود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در روایت مشهوری می‌فرماید: «من و علی پدران امتیم» (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۲۷، ص ۲۴۳) و بلکه ایشان ذی‌حق‌تر از پدران نسبی توصیف شده‌اند؛ زیرا احسان و لطفشان بیش از پدران نسبی است (همان، ج ۲۳، ص ۲۶۰). در تفسیر آیه ﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾ (احزاب: ۶)، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، پدر امت، و مؤمنان، فرزندان ایشان معرفی شده‌اند و ایشان را حافظ جان و مال آنان می‌داند که بعد از حضرتش، امیرالمؤمنین نقش ولایت و پدری را ایفا می‌کند (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۲۷، ص ۲۴۳).

از مجموعه مفاهیم موجود در روایات (دژ مستحکم، کشتی نجات، تکیه گاه، ریسمان محکم الهی، پدران امت) چنین به دست می‌آید که ولایت اهل بیت، کارکرد حفاظت‌کنندگی دارد. از این رو، انسان مؤمن با پذیرش ولایت، زمینه ورود به این حفاظ را برای خود فراهم می‌آورد و خود را در برابر خطرات آسیب‌ناپذیر می‌سازد. بنابراین، ولایت‌پذیری موجب آسیب‌ناپذیری در برابر انواع آسیب‌ها می‌شود و این امر آرامش، امنیت و رفع ترس و اضطراب را به ارمغان می‌آورد.

تحلیل چگونگی آسیب‌ناپذیری

برای تحلیل صحیح مطلب، بیان چند مقدمه ضروری است:

الف) ولایت، قرابت خاصی است که متضمن تصرف، تدبیر و مالکیت انسان کامل است تا بر اساس توانمندی‌های ویژه خود، شئون موردنیاز مؤمنان را تدبیر نماید. بنابراین، ولایت‌پذیری به معنای پذیرش این قرابت خاص، یعنی پذیرش همه‌جانبه ولی در شناخت، عواطف و رفتار است.

ب) امنیت، به معنای اطمینان و رفع خوف و اضطراب به خاطر تکیه بر قدرتی برتر است.

را فراهم می‌آورد. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم تبعیت از ولی خدا را مایه سعادت می‌داند و می‌فرماید: «خوشبخت و سعادت‌مند واقعی کسی است که از فرامین علی (و فرزندان) پیروی کند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۶۵).

روان‌شناسان شناختی بر استدلال و تصمیم‌گیری اخلاقی تأکید فراوان دارند (جان‌بزرگی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۵). الگوی کهلبرگ (همان، ص ۱۴) رایج‌ترین الگوی‌های استدلال اخلاقی است که روش‌های مؤثر تفکر، حل مسئله و موضوعات اخلاقی در اختیار فرد می‌گذارد. در این بین، والدین نیرومندترین تأثیر را بر تحول اخلاقی دارند که با القای شناختی، به همدلی بیشتر، وجدان تحول‌یافته‌تر، سطوح بالای اخلاقی و نوع‌دوستی فرزندان کمک می‌کنند (همان، ص ۱۸). والتز میشل معتقد است: موضوع خویشمن‌داری به‌طور چشمگیری از عوامل شناختی متأثر است. هرچه تحولات شناختی کودکان نسبت به رفتارهای مطلوب، بیشتر باشد، شکیبایی آنها در برابر وسوسه‌ها بیشتر خواهد بود (بی‌ریا و همکاران، ۱۳۸۳، ج ۲، ص ۱۱۲۴).

۲. پذیرش ولایت انسان کامل که مریی و پدراست معرفی شده است، موجب می‌شود ایشان به‌عنوان الگوی کاملی در نظر گرفته شود؛ رفتار و کردارش درون‌فکنی گردد و در زندگی این رفتارها بروز و ظهور پیدا نماید. نیز از آنجاکه رفتار ایشان براساس رعایت مصالح و دوری از مفاسد بوده است، این امر خود زمینه دفع بسیاری از آسیب‌ها را فراهم می‌آورد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که الگو، نقش تعیین‌کننده‌ای در یادگیری رفتارها از جمله خودمهارگری و کنترل تکانه ایفا می‌کند (جان‌بزرگی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۰-۱۱). از سوی، فلوری (پاکدامن و همکاران ۱۳۹۰) نشان داد: پدراست به‌عنوان فراهم‌کننده الگویی برای همسان‌سازی نوجوان مطرح

(ج) انسان با همه توانمندی‌هایش، از جهات مختلف آسیب‌پذیر است و از سویی، در عالم خارج هم، آسیب‌های متعددی در کمین است.

(د) بنابراین، تأمین امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان به‌شمار می‌آید. این امر با تکیه بر قدرتی برتر تأمین می‌شود که با پذیرش ولایت و حمایت وی آسیب‌ناپذیر گردد و احساس اطمینان و آرامش نماید.

آسیب‌ناپذیری به چند شیوه تحقق می‌یابد:

۱. ولایت‌پذیری، با شناخت صحیح و اعتقاد راسخ به ولایت ولی خدا، زمینه دوستی و ارتباط عاطفی با اهل بیت و دوری از دشمنان را فراهم می‌آورد و این امور خود، زمینه تمسک و توسل و عمل به فرامین انسان کامل را فراهم می‌سازد. به عبارتی، از آنجاکه اهل بیت معادن علم و معرفت (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۰۹) و احیاکننده معالم دین هستند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۹۹، ص ۸۶) و یکی از مهم‌ترین اهداف جعل منصب ولایت، گسترش معالم دین توسط اهل بیت است؛ همان‌گونه که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «ای علی! خلق نشدی مگر برای اینکه علوم (معالم) دین به واسطه تو شناسانده شود» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱، ص ۱۹۹)؛ بنابراین، پذیرش ولایت ایشان موجب بهره‌مندی کامل از معارف دین می‌شود. «بِمَوْلَاكَ كُمْ عَلَّمَنَا اللَّهُ مَعَالِمَ دِينِنَا»؛ به واسطه ولایت شما، خدا علوم دین را به ما آموخت (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۶). از این رو، انسان مؤمن با کسب معرفت صحیح، زمینه هدایت معنوی خود را فراهم می‌آورد و از آسیب‌های معنوی و اخروی در امان می‌ماند. از سویی، علوم دین چون از منبع و حیانی سرچشمه گرفته است، فرامین آن تأمین‌کننده مصالح جسم و روح و روان بشر است. از این رو، کسب صحیح این معارف، زمینه عمل به آنها و تأمین مصالح و پیشگیری از انواع آسیب‌های جسمی و روحی و معنوی

تأکید کرده‌اند (پاکدامن و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۸۶؛ Flouri & Buchanan, 2002, p. 186-198). پژوهش‌ها نشان می‌دهد: بسیاری از آسیب‌ها مانند رفتارهای غیرقابل قبول و مجرمانه، تا حدی از ضعف خودمهارگری و ضعف توانایی تأخیر در ارضای خواسته‌ها، ناشی می‌شود (جان‌بزرگی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۱۰) که این امر خود از عوارض عدم احساس نظارت است.

بر اساس آموزه‌های دینی، کسی که ولایت اهل‌بیت علیهم‌السلام را می‌پذیرد، علاوه بر خداوند، پیامبر و اهل‌بیت را ناظر بر اعمال خویش می‌بیند. قرآن کریم می‌فرماید: «بگو: عمل کنید! خداوند و فرستاده او و مؤمنان، اعمال شما را می‌بینند» (توبه: ۱۰۵). در تفاسیر، مؤمنان به «اهل‌بیت» تفسیر شده‌اند که اعمال و رفتار مؤمنان بر ایشان عرضه می‌گردد (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۳۳۵). حضرت علی علیه‌السلام در تفسیر آیه «كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» (بقره: ۱۴۳) (همچنین شما را، امت میانه‌ای قرار دادیم تا بر مردم گواه باشید) می‌فرماید: ما اهل‌بیت همان شاهدان خداوند بر خلق‌الله هستیم (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۳۳۴). احساس نظارت و گواه بودن اهل‌بیت بر رفتارهای ما، خودمهارگری را تقویت می‌کند و نوعی کنترل و بازدارندگی درونی ایجاد می‌نماید تا از رو آوردن به رفتارهای پرمخاطره اجتناب ورزیم و به این صورت، خود را از بسیاری از آسیب‌های جسمی، روانی و معنوی دور سازیم. این مطلب، با یافته‌های تجربی که نشان می‌دهد غیبت پدر و عدم نظارت وی، عامل افت تحصیلی، مشکلات پرورشی، آسیب‌های روانی و مشکلات رفتاری کودکان می‌شود، همسوم می‌باشد (Sigle-Rushton, & McLanahan, 2004, p. 116-130). با آسیب‌های گوناگونی از جمله اختلال بیش‌فعالی، اختلال سلوک، بزهکاری، سوء مصرف الکل و مواد مخدر، افسردگی‌ها، رفتارهای معطوف به خودکشی، اختلالات

است. پژوهش‌های ویلیامز و کلی (همان) ابراز می‌دارند: فرزندی که احساس نزدیکی بیشتری به پدر خود می‌کند و زمان بیشتری را با وی می‌گذراند، بیشتر می‌تواند این الگوهای رفتاری را بیاموزد و به زندگی خود منتقل کند و به این ترتیب، سازگاری روان‌شناختی بیشتری دارند.

قرآن کریم می‌فرماید: «همانا برای شما رسول خدا الگو و سرمشقی نیکوست» (احزاب: ۲۱). نیز در روایتی وارد شده است: «علی علیه‌السلام برای شما الگو است» (حرّعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲، ص ۸۳) و در توقیع شریف حضرت حجت (عج) ذکر شده است: «دختر رسول خدا (فاطمه علیها‌السلام) برای من الگویی نیکوست» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۵۳، ص ۱۸۰). امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام در خطبه «قاصعه» ماجرای دوران کودکی خود را با پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و کسب فضایل از محضر حضرت را چنین ترسیم می‌فرماید: «هر روز، پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم یکی از نشانه‌ها و ارزش‌های اخلاق خود را برای من آشکار می‌ساخت و مرا به پیروی از خود امر می‌فرمود» (نهج‌البلاغه، بی تا، ص ۳۰).

۳. روان‌شناسان معتقدند: سلامت روان نتیجه پرورش صحیح است و پرورش صحیح، نیازمند کنترل و نظارت مناسب. نظارت صحیح مربی، احساس نظارت، خودمهارگری و کنترل تکانه و حرمت خود را در مرتبه تقویت می‌نماید (جان‌بزرگی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۲۱-۲۷)؛ چراکه فرد همواره چشمی را ناظر بر اعمال خود خواهد دید و این امر از سویی، منجر به کاهش رفتارهای آسیب‌زا خواهد شد و از سویی دیگر، امنیت روانی را به دنبال خواهد داشت. در مقابل، عدم احساس نظارت و کنترل که معمولاً در خانواده‌های والدین غایب یا والدین سهل‌گیر تحقق می‌یابد، منجر به آسیب‌پذیری فرد و ضعف اعتماد به نفس و عدم توانایی در کنترل رفتار می‌گردد و این امر وی را مستعد انواع آسیب‌های اجتماعی می‌نماید (همان، ص ۲۸-۳۰). پژوهشگران بر نقش نظارتی پدران،

از سویی دیگر، ولایت‌پذیری اهل بیت، امید به شفاعت در حیات اخروی را فراهم می‌سازد. انسانی که ولایت اهل بیت را پذیرفته است، آسیب‌های دنیوی را گذرا می‌انگارد و زندگی جاودان را در حیات اخروی می‌بیند، در نتیجه، آسیب‌های دنیوی را به جان و دل پذیرا می‌شود. در پرتو امید به شفاعت اهل بیت، خویشتن‌داری و خودکنترلی افزایش می‌یابد. امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «من و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم کنار حوض کوثریم و اهل بیت با ما هستند پس هر کس همراهی ما را می‌خواهد، گفتار ما را اخذ نماید و از دستورات ما پیروی کند، پس ما اهل بیت شفاعتش می‌کنیم» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶۵، ص ۶۱). در «دعای توسل» می‌خوانیم: «یا سَادَتِی وَ مَوَالِی... بِحُبِّکُمْ وَ بَقْرُبِّکُمْ اَرْجُو نَجَاتًا مِنَ اللّٰهِ»؛ ای موالی الهی، محبت و نزدیکی به شما امیدآفرین و نویدبخش‌رهایی (از آسیب‌ها) در نزد خداست (همان، ج ۹۹، ص ۲۴۹).

۵. ولایت‌پذیری اهل بیت که همان استمرار ولایت‌پذیری خداست (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳)، زمینه ارتباط عاطفی با انسان کامل را فراهم می‌آورد. برقراری ارتباط عاطفی و توسل به اهل بیت و حضور در مراقد ایشان، احساس نزدیکی مستمر و تخلیه هیجانی را به دنبال دارد و این امر، به احساس آرامش درونی بیشتر منتهی می‌شود. این ارتباط عاطفی مستمر، خود به زندگی انسان معنایی تازه می‌بخشد. فرانکل (Frankel, 1975, p.74) تلاش انسان برای یافتن معنایی در زندگی را نیرویی اصیل و بنیادی می‌داند و معتقد است: آسیب جدی که امروز بیماران زیادی از آن شکوه می‌کنند، احساس بی‌معنایی زندگی است. آنان طعمه خلاً درونی و پوچی زندگی شده‌اند. وی درک فرد دیگر، یعنی عشق ورزیدن به وی را یکی از راه‌های تحقق معنای زندگی می‌داند (فرانکل، ۱۳۷۱، ص ۸۳). بنابراین، وقتی مؤمنان، اهل بیت علیهم‌السلام را پدرانی دلسوز و مهربان می‌یابند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج

اضطرابی، اسکیزوفرنیا، درخودماندگی و اختلال‌های خوردن در ارتباط است (مکونندی و همکاران، ۱۳۷۷).

۴. در آموزه‌های دینی، «امید» جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است تا جایی که از آن به سرمایه انسانی یاد می‌شود (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۸۷، ص ۶۲). در مقابل، ناامیدی از جمله بزرگ‌ترین بلاها به‌شمار می‌رود؛ به گونه‌ای که انتظار می‌رود صاحبش را به کشتن دهد (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۸۳). همچنین بر اساس منابع روان‌شناسی، امید در سلامت انسان تأثیر بسزایی دارد و در مقابل، نومیدی به مرور، درماندگی و ناززنده‌انگاری را به دنبال دارد که این امر، موجب بروز انواع آسیب‌های روانی خواهد شد (دادستان، ۱۳۸۳، ج ۱، ص ۳۳۳-۳۳۵). بر اساس آموزه‌های دینی، ولایت اهل بیت علیهم‌السلام به دژ مستحکم، کشتی نجات، تکیه‌گاه، و ریسمان محکم الهی تشبیه شده و اهل بیت، پدران امت معرفی شده‌اند و پذیرش ولایت ایشان، موجب برخورداری از حمایت اهل بیت خواهد شد. بنابراین، انسان مؤمن با پذیرش ولایت، به وجود حمایت‌گری توانمند ایمان پیدا می‌کند و این امر، بارقه‌های امید را در دلش روشن می‌سازد؛ چراکه دست حمایت‌گری نیرومند را همراه خود احساس می‌کند. از این رو، انگیزه تلاش و کوشش و نشاط را تقویت می‌کند. در نتیجه، انسان را در رسیدن به اهداف بلند و مقابله با انواع آسیب‌ها توانمند می‌سازد. در «زیارت جامعه کبیره» وارد شده است که ولایت اهل بیت نومیدی را از انسان دور می‌سازد (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳). پژوهش‌های هیسون و نویس نشان می‌دهد که حمایت‌های پدر در خانواده‌هایی که فرزندان آسیب‌دیده دارند، نقش اساسی ایفا می‌کند. فلوری و بوچانان گزارش نمودند که ارتباط بیشتر با پدر، عامل محافظت‌کننده در برابر درماندگی روان‌شناختی در نوجوانان است (پاکدامن و همکاران، ۱۳۹۰).

را ریشه کن کرده و از بین می بردند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۹۹، ص ۱۷۵). به نظر می رسد روایت زیبای امام صادق علیه السلام بر این مطلب دلالت دارد: «برای شیعیان ما به واسطه ولایتی که دارند حفاظ و پناهی است، که اگر به قعر دریاها غوطه ور شوند و یا در دل بیابان های بی آب و علف به میان درندگان و دشمنان از جن و انس راه پیمایند، از خطرها در امان باشند، پس به خدای متعال اتکا کن و در ولایت به ائمه علیهم السلام خالص باش، بعد به هر جا خواهی برو و هر مقصدی را که داری دنبال نما» (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲).

ابعاد امنیت فردی

همان گونه که ذکر گردید، ولایت پذیری اهل بیت علیهم السلام ما را در برابر خطرات گوناگون آسیب ناپذیر می کند و در ابعاد مختلف، امنیت را برای ما به ارمغان می آورد. حال ضرورت دارد به تفصیل، ابعاد امنیت فردی را بر اساس روایات ولایت و امنیت، ذکر نماییم:

۱. امنیت دنیوی

الف. امنیت جسمانی: یکی از مهم ترین آسیب هایی که امنیت انسانی را تهدید می کند، آسیب های جسمانی است. پذیرش ولایت اهل بیت موجب دفع بسیاری از آسیب های موجود در دریاها و بیابان ها و درندگان و شیاطین جنی و انسی می شود (همان)، سلامت را تضمین می کند (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳؛ مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۴، ص ۱۵۹). آفات را دور می سازد (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۰، ص ۴۱۹) و ضررهای جانی را دفع می کند (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۵۱۶). حتی انبیای الهی با ولایت اهل بیت خود را از بلاها حفظ می کردند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۴، ص ۴۰۲). پذیرش ولایت ایشان موجب مصونیت از گزند حکام ظالم و هر

۱۶، ص ۹۵)؛ محبت ایشان را در راستای محبت خدا تلقی می کنند (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳)؛ عشق ورزیدن به ایشان را مایه پاکیزگی از گناهان و قبولی عبادات (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۷، ص ۱۱۵) و دفع آسیب های گوناگون ارزیابی می نمایند (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲) و دل در گرو محبتشان می نهند و به زندگی خود معنایی دوباره می بخشند. در «زیارت جامعه کبیره» چنین می خوانیم: «قَلْبِي لَكُمْ سَلْمٌ»؛ قلبم تسلیم شماست (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳). این مطلب همسو با یافته های پاکدامن و همکاران (۱۳۹۰) است که نشان دادند: کیفیت دل بستگی به پدر در پیش بینی مشکلات رفتاری-هیجانی نوجوانان نقش دارد. مارکوس و بتزار نیز دریافته اند که رفتار ضداجتماعی پسران با کیفیت دل بستگی پایین پدر - پسر رابطه دارد (همان). مارکوس و همکاران نشان دادند: نوجوانانی که دل بستگی ایمن به پدران خود دارند رابطه تعارضی کمتری با همسالان خود پیدا می کنند که این به نوبه خود، رفتار پرخاشگرانه را در آنها کاهش می دهد (همان). فلوری و بوچانان در پژوهش خود، به این نتیجه دست یافتند که صمیمیت کم میان پدران و دختران نوجوان آنها موجب افسردگی دختران می شود (Flouri & Buchanan, 2002, p. 186-198).

۶. ولایت پذیری اهل بیت، انسان را در شعاع تابش هدایت تکوینی و عنایات فرامادی انسان کامل قرار می دهد و موجب جلب امدادهای غیبی ایشان می شود و همین امر، منافع بسیار را در پی خواهد داشت و آسیب های فراوان را دفع می نماید. نقش حمایت گری فرامادی و هدایت تکوینی اهل بیت، به زیبایی در توفیق شریف حضرت مهدی (عج) ذکر شده است: «همانا، ما بر اخبار شما کاملاً آگاهیم... از رسیدگی به حال شما کوتاهی نمی کنیم و شما را از یاد نمی بریم، در غیر این صورت، سختی ها و بلاها بر شما فرود می آمدند و دشمنان، شما

(نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۰، ص ۴۱۹)، آمرزش گناهان را در پی دارد (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳-۶۱۶)، باعث تزکیه (همان، ص ۶۱۳) و تربیت (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۷، ص ۲۴۳) نفوس می‌شود و شیطان را از ما دور می‌سازد (همان، ج ۶، ص ۱۶۶). پناه بردن به قبورشان، باعث پاک شدن گناهان قبل و بعد می‌شود (کلینی، ۱۳۶۵ق، ج ۴، ص ۵۸۲). همچنین محبت به ایشان، شرط قبولی عبادات دانسته شده (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۷، ص ۱۱۵؛ ج ۳۰، ص ۲۷۷) و حسنه‌ای مقبول (همان، ج ۲۴، ص ۴۲) و نشانه ایمان است (همان، ج ۳۹، ص ۲۵۱). نیز موجب استجاب دعا می‌شود (همان، ص ۲۷۷)، علامت تقواست (همان، ص ۲۶۳). موجب دوری از نفاق می‌شود (همان، ج ۲۷، ص ۱۱۵)، دوستی و محبت خدا را به دنبال دارد (کلینی، ۱۳۶۵ق، ج ۸، ص ۲۶)، موجب نورانیت دل و شکوفایی معرفت و حکمت در قلوب (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۷۷) و همچنین جلب دعای فرشتگان می‌گردد (همان، ج ۲۷، ص ۱۱۴). بنابراین، پذیرش ولایت اهل بیت موجب آسیب‌ناپذیری معنوی می‌شود و این امر، امنیت معنوی را تحقق می‌بخشد.

د. امنیت روانی: یکی از شایع‌ترین آسیب‌هایی که انسان در دنیای کنونی با آن دست و پنجه نرم می‌کند، آسیب‌های روانی است. ولایت‌پذیری اهل بیت، موجب دفع بسیاری از آسیب‌های روانی می‌شود. در روایات، اهل بیت پناهگاه هر خائف و دفع‌کننده هر ترس و هراسی معرفی شده‌اند (همان، ج ۲۶، ص ۲۵۸؛ حرّعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۴، ص ۴۳). استقامت بر ولایت‌پذیری ایشان، اندوه و ترس را برطرف می‌سازد (کلینی، ۱۳۶۵ق، ج ۱، ص ۲۲۰)، موجب ایمنی از هر نوع ترسی می‌شود (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۲)، پاکی و سلامت روح و روان را در پی خواهد داشت و موجب شادکامی در زندگی می‌شود (صدوق،

منبع خطری می‌شود (همان، ج ۲۳، ص ۲۷۷). نیز خطرات آسمانی را از ما دور می‌سازد (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۵). به طور خلاصه، اهل بیت پناهگاه ضعفا می‌باشند (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۶، ص ۲۵۸) که پر و بال حمایت خود را بر مؤمنان گسترانده‌اند. بنابراین، پذیرش ولایت اهل بیت موجب آسیب‌ناپذیری جسمانی می‌شود و این امر، امنیت جسمانی را تحقق می‌بخشد.

ب. امنیت مالی: آسیب‌های مالی، یکی دیگر از آسیب‌هایی است که امنیت ما را به مخاطره می‌اندازد. براساس آموزه‌های دینی در مواردی، پرداخت دیون و سرپرستی از بازماندگان، از وظایف ولی خدا ذکر شده است (کلینی، ۱۳۶۵ق، ج ۱، ص ۴۰۶). در مواقع ضروری، ولی خدا نیازهای مالی افراد را تأمین می‌نماید (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۷، ص ۲۴۳). پذیرش ولایت اهل بیت باعث فزونی نعمت‌ها می‌شود (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۵) و گشایش درهای رحمت الهی را در پی خواهد داشت (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۳۹، ص ۲۷۷). نیز زیارت قبورشان موجب ایمنی از فقر می‌گردد (حرّعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۴، ص ۴۳) و ضررها را از مؤمنان دفع می‌کند (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۵) و از سرقت مال، آتش‌سوزی و غرق شدن جلوگیری می‌نماید (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۵، ص ۳۸۷). بنابراین، پذیرش ولایت اهل بیت موجب آسیب‌ناپذیری مالی می‌شود و این امر، امنیت مالی را تحقق می‌بخشد.

ج. امنیت معنوی: یکی دیگر از آسیب‌ها، آسیب‌هایی است که حیات معنوی ما را به خطر می‌اندازد. ولایت اهل بیت، نور هدایت و چراغ نجاتی است در ظلمت تاریکی‌ها (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۲۴۵)، راه مستقیم است (صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۹، ص ۲۲۶) که هر کس به آن تمسک نماید، هدایت می‌یابد (همان، ج ۲، ص ۶۱۳). پذیرش ولایت اهل بیت، موجب دوری از گناهان می‌شود

اهل بیت قرار می‌گیرد و دیگران را هم شفاعت می‌کند (همان، ج ۳۹، ص ۲۷۷)، مانند انبیا با وی رفتار می‌شود و بدون حساب وارد بهشت می‌گردد (همان، ص ۱۱۴). همچنین رستگاری واقعی را می‌چشد (همان، ج ۳۹، ص ۲۴۸). از هلاکت در امان می‌ماند (همان، ص ۲۶۳)، از نعمت‌ها و خانه‌های بهشتی بهره‌مند می‌شود (همان، ج ۲۷، ص ۱۱۴) و در جوار رحمت الهی غرق تنعم شده و از غضب الهی در امان می‌ماند (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۸، ص ۲۶). بنابراین، پذیرش ولایت اهل بیت موجب آسیب‌ناپذیری اخروی می‌شود و این امر، امنیت اخروی را تحقق می‌بخشد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حکایت از آن دارد که ولایت‌پذیری اهل بیت علیهم‌السلام نقش بسزایی در امنیت فردی ایفا می‌کند. کارکرد ولایت‌پذیری اهل بیت، آسیب‌ناپذیری مؤمنان است و این امر موجب امنیت فردی در ابعاد مختلف دنیوی (جسمانی، مالی، معنوی و روانی) و اخروی می‌شود. چگونگی این آسیب‌ناپذیری از راه‌های زیر تحقق می‌یابد:

۱. شناخت منافع و آسیب‌ها، زمینه کسب منافع و دوری از آسیب‌ها را فراهم می‌آورد.
۲. الگوگیری از انسان کامل، موجب شکل‌گیری رفتارهای صحیح و دوری از رفتارهای پرخطر می‌گردد.
۳. احساس نظارت و کنترل، موجب خودمهارگری و کنترل تکانه و حرمت خود، در مؤمنان می‌شود.
۴. امید به یاری و حمایت انسان کامل در دنیا و آخرت، انگیزه تلاش و روحیه نشاط را تقویت می‌کند.
۵. برقراری ارتباط عاطفی و توسل به اهل بیت علیهم‌السلام و نیز حضور در مراقد متبرکه، موجب احساس قربت و تخلیه هیجانی می‌شود. این امر، احساس آرامش را به

۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۳). نیز شرور را دفع می‌کند و آسیب‌ها و وسوسه‌های شیطانی را زایل می‌سازد (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۸، ص ۲۴۳؛ مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶، ص ۱۶۶) و غم‌ها را از دل می‌زداید (صدوق، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۶۱۵). ولایت ایشان، به تابوت بنی اسرائیل تشبیه شده (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۳، ص ۲۷۷) که تمسک به آن، موجب آرامش و اطمینان قوم بنی اسرائیل گردید (بقره: ۲۴۸). امید به برقراری حکومت جهانی اهل بیت، موجب شادابی روانی و امید به زندگی می‌گردد (نور: ۵۵؛ مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۴، ص ۶۷) و نومیدی را دور می‌سازد (صدوق، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۶۱۳). بنابراین، پذیرش ولایت اهل بیت موجب آسیب‌ناپذیری روانی می‌شود و این امر، امنیت روانی را تحقق می‌بخشد.

۲. امنیت اخروی

در آموزه‌های ادیان توحیدی، به ویژه اسلام، حیات جاودانه، حیات اخروی معرفی شده است. سعادت واقعی از آن کسی است که از آسیب‌های اخروی در امان باشد و در جوار رحمت الهی در بهشت برین مسکن گزیند. در این بین، ولایت‌پذیری اهل بیت نقش تعیین‌کننده‌ای در دفع آسیب‌های اخروی و جلب رحمت الهی دارد. زندگی اخروی انسان با مرگ آغاز می‌شود که پذیرش ولایت اهل بیت موجب راحتی سکرات مرگ می‌گردد (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۷، ص ۱۱۴) و باعث می‌شود فرشته قبض ارواح با وی مدارا نماید، قبرش نورانی گردد و از آب کوثر و درخت طوبی تناول نماید و جایگاهش در بهشت به او نشان داده شود (همان، ج ۳۹، ص ۲۷۷). ولایت‌پذیر از عذاب‌های جهنم در امان خواهد بود (همان، ص ۲۵۰) و از ترس و هراس روز قیامت (همان، ج ۲۷، ص ۱۱۴) و از حساب‌رسی و گذر از پل صراط ایمن می‌ماند (همان، ص ۱۱۵). نیز مورد شفاعت

منابع

نهج البلاغه (بی‌تا)، قم، دارالهجره.

آذربایجانی، مسعود و سیدمهدی موسوی اصل (۱۳۷۸)، *درآمدی بر روان‌شناسی دین*، ج دوم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

ابن‌منظور، محمدبن مکرم (۱۴۱۴ق)، *لسان‌العرب*، ج سوم، بیروت، دارصادر.

اخوان‌کاظمی، بهرام، «امنیت ابعاد و سازوکارهای تأمین آن در روایات» (۱۳۸۹)، *حکومت اسلامی*، سال پانزدهم، ش ۲، ص ۶۸-۳۵.

الیاسی، محمدحسین، «آثار روان‌شناختی فقدان پدر بر فرزندان» (۱۳۸۴)، *مجله دانشکده علوم انسانی*، سال چهاردهم، ش ۵۹، ص ۵۴-۴۱.

بحرانی، سیدهاشم (۱۴۱۶ق)، *البرهان فی تفسیرالقرآن*، تهران، بنیاد بعثت.

بهرامی، محمد، «امنیت فردی در نظام حقوقی قرآن» (تابستان ۱۳۸۲الف)، *پژوهش قرآنی*، ش ۳۴، ص ۱۱۲-۱۳۵.

— «قرآن و مسئله امنیت ملی» (۱۳۸۲ب)، *پژوهش قرآنی*، ش ۳۶-۳۵، ص ۱۱۷-۹۲.

بی‌ریا، ناصر و همکاران (۱۳۸۳)، *روان‌شناسی رشد*، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

پاکدامن، شهلا و همکاران «کیفیت دل‌بستگی و مشکلات رفتاری - هیجانی در نوجوانان: بررسی نقش پدران» (۱۳۹۰)، *روان‌شناسی کاربردی*، سال پنجم، ش ۱، ص ۸۵-۱۰۰.

تمیمی آمدی، عبدالواحدبن محمد (۱۳۶۶)، *غررالحکم و دررالکلم*، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.

جان‌بزرگی، مسعود و همکاران (۱۳۹۰)، *آموزش اخلاق، رفتار اجتماعی و قانون‌پذیری به کودکان*، ج سوم، تهران، ارجمند.

حرّعاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹ق)، *وسائل‌الشیعه*، قم، مؤسسه آل‌البیت.

دادستان، پریخ (۱۳۸۳)، *روان‌شناسی مرضی تحولی*، تهران، سمت.

دبلیو برکویتز ماروین، جان اچ گریچ، «پرورش نیکی‌ها، آموزش والدین به منظور تسهیل رشد اخلاقی کودکان»، ترجمه محمدرضا جهانگیرزاده (۱۳۸۶)، *روان‌شناسی و دین*، پیش‌شماره ۱، ص ۱۴۳-۱۸۶.

دری نجف‌آبادی، قربانعلی، «نگاهی به امنیت از منظر

ارمغان می‌آورد و به زندگی انسان معنایی تازه می‌بخشد.

۶. امدادهای غیبی و هدایت تکوینی انسان کامل، زمینه کسب منافع و دوری از آسیب‌های گوناگون را موجب می‌شود.

در منابع دینی، اهل‌بیت علیهم‌السلام، پدران امت معرفی شده‌اند (مجلسی، ۱۴۰۴ ق، ج ۲۷، ص ۲۴۳). بلکه ذی‌حق‌تر از پدران نسبی توصیف شده‌اند؛ زیرا احسان و لطفشان نسبت به مؤمنان، بیش از پدران نسبی است (همان، ج ۲۳، ص ۲۶۰)؛ پدرانی که حافظ جان و مال مؤمنان‌اند (همان، ج ۲۷، ص ۲۴۳). پذیرش ولایت و نظارت پدرانه آنان، موجب ایمنی از آسیب‌های گوناگون می‌شود. این یافته، با نتایج تحقیقات داخلی و خارجی که اظهار می‌دارد: ولایت و نظارت پدر و احساس نظارت از سوی فرزندان، امنیت‌آفرین است، مطابقت داد (مکوندی و همکاران، ۱۳۷۷؛ مهدوی و میرساردو، ۱۳۸۱؛ نجاریان و همکاران، ۱۳۷۴؛ یونسی، ۱۳۸۸، ص ۱۶).

پیشنهادها

این یافته‌ها نشان می‌دهند: فقدان پدر یا غیبت وی، کودکان و نوجوانان را به آسیب‌های گوناگونی دچار می‌سازد و حضور فعال وی، موجب حمایت فرزندان در برابر انواع آسیب‌ها می‌شود و امنیت فردی را برای آنان به ارمغان می‌آورد. پیشنهاد محقق این است که نهادهای فرهنگی، تلاش روزافزون خود را به کار گیرند تا ولایت‌پذیری اهل‌بیت، براساس سه مؤلفه شناختی، عاطفی و رفتاری در جامعه نهادینه شود و در نتیجه، زمینه شکل‌گیری امنیت فراگیر، در جامعه فراهم گردد. ضروری است محققان محترم، نتایج این پژوهش را مورد آزمون تجربی قرار دهند و زمینه بسط و شکوفایی روزافزون آن را فراهم سازند تا در سایه ولایت‌پذیری اهل‌بیت، امنیت فردی به‌طور گسترده، توسعه یابد.

- امیرمؤمنان علیه السلام (۱۳۷۹)، *حکومت اسلامی*، ش ۱۸، ص ۲۸۰-۳۱۰.
- دیلمی، حسن بن ابی الحسن (۱۴۱۲ق)، *ارشاد القلوب*، بی‌جا، شریف رضی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، *المفردات فی غریب القرآن*، بیروت، دارالعلم النذراشامیه.
- شولتز، دوان پی، سیدنی الن شولتر (۱۳۸۹)، *نظریه‌های شخصیت*، ترجمه یحیی سیدمحمدی، تهران، ویرایش.
- صدوق، محمد بن علی (۱۳۶۲)، *الامالی*، قم، اسلامی.
- (۱۴۱۳ق)، *من لایحضره الفقیه*، قم، جامعه مدرسین.
- طباطبائی، سیدمحمدحسین (۱۳۷۴)، *المیزان*، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چ پنجم، قم، جامعه مدرسین.
- طوسی، محمدبن حسن (۱۳۶۵)، *تسهیب الأحکام*، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- عیاشی، محمدبن مسعود (۱۳۸۰ق)، *التفسیر*، تهران، چاپخانه علمیه.
- فرانکل، ویکتور (۱۳۷۱)، *فریاد ناشنیده برای معنا*، ترجمه علی علوی نیا و مصطفی تبریزی، تهران، یادآوران.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۰ق)، *کتاب العین*، چ دوم، قم، هجرت.
- قره‌باغی، فاطمه و مریم وفایی، «ایمنی هیجانی در خانواده و نشانه‌های آسیب‌شناختی روانی و سلامت کودک» (۱۳۸۶)، *پژوهش در سلامت روان‌شناختی*، ش ۴، ص ۱۸۵-۱۸۵.
- کاپلان، هارولد، و ویرجینا سادوک (۱۳۸۹)، *خلاصه روان‌پزشکی*، ترجمه فرزین رضاعی، چ سوم، تهران، ارجمند.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۵)، *الکافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، *بحارالانوار*، بیروت، مؤسسه‌الوفاء.
- مصطفوی، حسن (۱۳۶۰)، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- مکوندی، بهنام و همکاران، «نقش پدر و مادر در آسیب‌شناسی روانی کودک و نوجوان» (۱۳۷۷)، *اندیشه و رفتار*، ش ۱۳، ص ۵۶-۴۶.
- مهدوی، محمدصادق و طاهره میرساردو، «تأثیر فقدان پدر در خانواده» (۱۳۸۱)، *پژوهش‌نامه*، ش ۳۵، ص ۲۳۸-۲۱۱.
- میرزاحمدی، محمدحسن و رحیمه رسولی، «تربیت ولایتی؛ اصلی‌ترین مبنای تربیت دینی» (۱۳۸۹)، *اسلام و پژوهش‌های تربیتی*، سال دوم، ش ۱، ص ۴۵-۷.
- نجاریان، بهمن و همکاران، «آثار فقدان پدر، مروری بر یافته‌های پژوهشی در ایران و سایر کشورهای جهان» (۱۳۷۴)، *مجله علوم انسانی دانشگاه الزهراء*، ش ۱۳ و ۱۴، ص ۲۸-۱.
- نوری، میرزاحسین (۱۴۰۸ق)، *مستدرک الوسائل*، قم، مؤسسه آل‌البیت.
- یونسی، سیدجلال (۱۳۸۸)، *مدیریت روابط زن‌ناشویی*، تهران، قطره.
- Allen, S. & K. Daly (2007), *The Effects The of Father Involvement: An Updated Research Summary of the Evidence*, Guelph, Centre for Families, Work & Well-Being University of Guelph.
- Flouri, E & A. Buchanan (2002), "What Predicts Good Relationships with Parents in Adolescence and Partners in adult life: Findings from the 1958 British birth Cohort", *Journal of Family Psychology*, N. 16, p. 186-198
- Frankel, V.E (1975), *Mans Search for Meaning*, Boston, Beaconpress.
- Hobson, L. J. Noyes (2011), *Fatherhood and Children with Complex Healthcare Needs: Qualitative Study of Fathering*, Caring and Parenting, BMC Nursing.
- Sigle-Rushton, W. & S. McLanahan (2004), *Father absence and Child well-being: A Critical Review. In The future of the family*, New York, Russel Sage.